Suomen ympäristökeskus SYKE
PL 140
00251 HELSINKI

Asiantuntijalausunto

31.5.2018 SYKE-2018-J-120

Eduskunnan tulevaisuusvaliokunta
TuV@eduskunta.fi

K 11/2018 vp Hallituksen vuosikertomus 2017
Pyyntö 23.5.2018

Agenda 2030-tietoon perustuva päätöksenteko

Valtioneuvoston selonteko (VNS 1/2017 vp – EK 27/2017 vp, Kestävän kehityksen Suomi – pitkäjänteisesti, johdonmukaisesti ja osallistavasti) on hallituksen toimintasuunnitelma kestävän kehityksen toimintaohjelman Agenda 2030:n pitkäjänteisestä toteuttamisesta. Sen painopisteet ovat yhdenvertainen, tasa-arvoinen ja osaava Suomi sekä resurssiviisas ja hiilineutraali Suomi. Toimeenpanossa johdonmukaisuus, pitkäjänteisyys ja osallistava toimintapa on nostettu keskeisiksi periaatteiksi.

Tulevaisuusvaliokunta on korostanut kannanotossaan Agenda 2030:n toimeenpanon merkitystä ja Hallitus on vastauksessaan tuonut esiin toimia, joilla toimeenpanoa on pyritty varmistamaan (http://vnk.fi/delegate/file/40152).

Agenda 2030:n uskottavuuden kannalta on olennaista, että Agenda 2030 näkyy konkreettisina valintoina hallinnon päätöksenteossa.

Vuosikertomuksessa 2017 on nostettu esiin mm. innovatiivisten hankintojen osaamiskeskuksen perustaminen ja rahoittaminen 6 M eur vuosina 2018-2019. Tämä on osoitus hankintojen merkityksen tiedostamisesta. Suhteessa julkisten hankintojen suureen kokonaisvolyymiin keskuksen toimintaan osoitettu rahoitus on kuitenkin vähäinen. Siksi on olennaista, että seurataan ja arvioidaan osaamiskeskuksen vaikutuksia ja vaikuttavuutta. Tavoitteena tulee olla toiminnan kehittäminen siten, että toimintamallit omaksutaan laajasti julkisissa hankinnoissa eri toimijoiden piirissä.

Toinen esitetty toimi on kestävän kaupunkikehityksen ohjelman valmistelu. Teemoja ovat vähähiilisyys, resurssitehokkuus, älypalvelut, eriarvoisuuden torjunta ja terveys. Teemat voivat tukea toisiaan Agenda 2030 -tavoitteiden saavuttamisessa, mutta on myös tärkeää tunnistaa potentiaaliset jännitteet eri toimien välillä. Älypalvelut voivat myös lisätä eriarvoisuutta ja resurssien kulutusta.

Valtion talousarvion ja Agenda 2030:n välistä yhteyttä on vuoden 2018 talousarviossa esitetty ensimmäistä kertaa. Suoria viittauksia Agenda 2030:een on lisätty kattavimmin ulkoasiainhallinnon pääluokassa (24). Valtioneuvoston kanslian pääluokassa (23) on korostettu seurantajärjestelmää, työ- ja elinkeinoministeriön pääluokassa (32) kiertotaloutta ja puhtaan teknologian ratkaisuja, oikeusministeriön pääluokassa (25) yhdenvertaisuutta, liikenne- ja viestintäministeriön pääluokassa (31) fossiilisten polttoaineiden käytön vähentämistä ja kestävää liikkumista sekä ympäristöministeriön pääluokassa (35) nuorten Agenda 2030 -ryhmän osallistumista. Talousarvion kehittämistä jatketaan kestävän kehityksen huomioimiseksi nykyistä paremmin. Vuoden 2018 talousarvio osoittaa haasteeksi sen, että monissa kohdissa vain viitataan yleisellä tasolla kehittämiseen Agenda 2030:n hengessä.

Tulevaisuudessa tulisi seurantajärjestelmän ja arvioinnin avulla saavuttaa tilanne, jossa voidaan selkeästi todentaa, miten Agenda 2030:n huomioon ottaminen on muuttanut talousarvioon sisältyviä toimia ja varojen käyttöä. Edellytykset tähän paranevat koko ajan, sillä mm. strategisen tutkimuksen neuvoston tutkimushankkeet tuottavat entistä tarkempia tarkasteluja siitä, mitkä toimet

aidosti edistävät tavoiteltuja yhteiskunnallisia muutoksia ja mitkä rakenteet puolestaan hidastavat tai suorastaan estävät haluttuja muutoksia.

Agenda 2030:n toimeenpanon luotettava todentaminen on edellytys sille, että Suomi voi esiintyä EU:ssa ja kansainvälisesti edelläkävijänä. Esimerkiksi ilmastonmuutoksen hillitsemisen tulisi näkyä myös konkreettisina toimina Suomen ollessa puheenjohtajana sekä Arktisessa neuvostossa että pohjoismaisessa ministerineuvostossa. Mm. tutkimukset energiajärjestelmien muuttumisesta ja vaikuttavista kestävää kehitystä edistävistä kokeiluista ovat osoittaneet, että pelkkä uuden tukeminen ei riitä. Yhtä tärkeää ja usein jopa tärkeämpää, mutta poliittisesti vaikeampaa, on heikentää sellaisia rakenteita ja vähentää niitä tukia, jotka ylläpitävät nykyistä korkeaa luonnonvarojen kulutusta ja fossiilisten energialähteiden käyttöä.

Kestävän kehityksen yhteiskuntasitoumus on varteenotettava mahdollisuus vaikuttaa eri toimijoiden päätöksentekoon. Hallituksen vuosikertomuksessa mainittu ravitsemussitoumus elintarvikkeiden ravitsemuksellisen laadun parantamiseksi on kiinnostava esimerkki. Samalla tulisi kuitenkin myös kiinnittää huomiota siihen, millä tavoin tällaisen muutoksen vaikuttavuus voidaan todentaa. Monien sitoumusten seuranta on niin yleisellä tasolla, että perusteltujen johtopäätösten tekeminen vaatii erillisen arvioinnin toimista ja niiden seurauksista. Tämä korostaa OECD:n selvityksen johtopäätöksiä, joiden mukaan systemaattinen ja osallistava seuranta- ja arviointijärjestelmä on olennainen.

Luotettava ja läpinäkyvä arviointi parantaisi olennaisesti edellytyksiä tiivistää hallituksen tavoitteiden mukaisesti tulevaisuusselonteon ja Agenda 2030:n selonteon kytkentää siten, että ne muodostavat hallituksen tulevaisuustyön ja ylisukupolvisen politiikan ytimen. Valtiontalouden tarkastusviraston lausunnon mukaan vuosikertomuksessa ei vielä selvästi kuvata sitä, miten hyvin ministeriöt ovat edenneet ohjelman painopistealueiden toteutuksessa. Raportoinnista ei myöskään ole mahdollista saada selkeää kuvaa hallituksen edistymisestä painopistealueilla tai toimenpiteiden toteuttamisesta. Valtioneuvoston kanslian mukaan raportointia kehitetään jatkossa saatujen kokemusten pohjalta. Jo nyt voidaan kuitenkin nähdä, että raportointi Agenda 2030:n toimeenpanosta pyrkii antamaan mahdollisimman myönteisen viestin edistymisestä. Toimeenpanon mahdollisia esteitä, sivuvaikutuksia tai muita erityisiä haasteita ei käytännössä tuoda esiin lainkaan. Tämä hidastaa oppimista toimeenpanosta. Raportoinnissa tulisi pyrkiä tiiviiseen läpinäkyvään arviointiin, sillä se tukisi tietoon perustuvaa päätöksentekoa Agenda 2030:n toimeenpanossa.

Prof. Mikael Hildén, Suomen ympäristökeskus ja strategisen tutkimuksen neuvoston tutkimusohjelma hiilineutraali ja resurssiniukka Suomi